

BOLALAR SALOMATLIGINI MUHOFAZA QILISHDA PROFILAKTIK PEDIATRIYANING ZAMONAVIY YONDASHUVLARI

Gaffarova Munisa Farxodovna

Pastdargʻom Abu Ali Ibn Sino nomidagi

Jamoat salomatligi texnikumi

Maxsus fan oʻqituvchisi

Annotatsiya. Mazkur maqolada profilaktik pediatriya sohasidagi zamonaviy yondashuvlar, bolalar salomatligini muhofaza qilishning asosiy tamoyillari va uslublari koʻrib chiqilgan. Kasalliklarning oldini olish, immunoprofilaktika, ovqatlanishni tashkil etish, jismoniy faollik va psixologik sogʻlom muhit yaratish masalalari tahlil qilingan. Profilaktik chora-tadbirlarning samaradorligini oshirishga yoʻnaltirilgan amaliy tavsiyalar bayon etilgan. Erta bolalik davridan boshlab sogʻlom turmush tarzini shakllantirish va kasalliklarning rivojlanishiga yoʻl qoʻymaslik borasidagi ilmiy asoslangan usullar yoritilgan.

Kalit soʻzlar: profilaktik pediatriya, bolalar salomatligi, immunoprofilaktika, dispanserizatsiya, sogʻlom turmush tarzi, kasalliklarning oldini olish, perinatal davr, erta diagnostika, vaktsinatsiya, pediatrik skrining, bolalar ovqatlanishi.

Аннотация. В данной статье рассматриваются современные подходы в области профилактической педиатрии, основные принципы и методы защиты здоровья детей. Анализируются вопросы профилактики заболеваний, иммунопрофилактики, питания, физической активности и создания психологически здоровой среды. Даются практические рекомендации по повышению эффективности профилактических мер. Выделены научно обоснованные методы формирования здорового образа жизни и предотвращения развития заболеваний с раннего детства.

Ключевые слова: профилактическая педиатрия, здоровье детей, иммунопрофилактика, диспансер, здоровый образ жизни, профилактика заболеваний, перинатальный период, ранняя диагностика, вакцинация, педиатрический скрининг, детское питание.

Abstract. This article reviews modern approaches in the field of preventive pediatrics, the main principles and methods of protecting children's health. The issues of disease prevention, immunoprophylaxis, nutrition, physical activity and creating a psychologically healthy environment are analyzed. Practical recommendations are given to increase the effectiveness of preventive measures. Scientifically based methods for forming a healthy lifestyle and preventing the development of diseases from early childhood are highlighted.

Keywords: preventive pediatrics, children's health, immunoprophylaxis, dispensary, healthy lifestyle, disease prevention, perinatal period, early diagnosis, vaccination, pediatric screening, child nutrition.

KIRISH

Bugungi kunda bolalar salomatligi muammosi jahon hamjamiyatining eng dolzarb va muhim masalalaridan biri hisoblanadi. Aholi sogʻligʻini saqlash va mustahkamlashda profilaktiv tibbiyot hal qiluvchi oʻrinni egallaydi. Xususan, bolalar yoshidan boshlab kasalliklarning oldini olish, sogʻlom avlodni tarbiyalash davlatimizning ustuvor yoʻnalishlaridan biriga aylanib bormoqda.

Profilaktik pediatriya - bu bolalarning jismoniy, aqliy va ijtimoiy rivojlanishini kuzatib borish, kasalliklarning oldini olish hamda sogʻlom turmush tarzini shakllantirish borasidagi tizimli chora-tadbirlar majmuasidir. Ushbu soha anʼanaviy davolash tibbiyotidan farqli oʻlaroq, avvalo kasallik kelib chiqmasdan oldin zarur profilaktik tadbirlarni amalga oshirishga qaratilgan.

O'zbekiston Respublikasida «Sog'lom ona va bola» milliy dasturi, «Bolalar sog'lig'ini muhofaza qilish» konsepsiyasi doirasida amalga oshirilayotgan islohotlar profilaktik tibbiyotni yangi bosqichga ko'tarishga xizmat qilmoqda. Zamonaviy diagnostika texnologiyalari, raqamli tibbiyot va milliy immunoprofilaktika kalendari orqali keng qamrovli profilaktik tadbirlar hayotga tatbiq etilmoqda.

Maqolada profilaktik pediatriyaning asosiy yo'nalishlari, zamonaviy usullari va ularni amaliyotda qo'llash imkoniyatlari ilmiy-amaliy jihatdan o'rganiladi.

Profilaktik pediatriyaning asosiy tamoyillari

Profilaktik pediatriya uch asosiy tamoyilga tayanadi: birlamchi, ikkilamchi va uchinchi darajali profilaktika. Birlamchi profilaktika kasallik rivojlanishiga imkon bermaydi, ikkilamchi profilaktika kasallikning erta bosqichida aniqlash va davolashga yo'naltirilgan, uchinchi darajali profilaktika esa mavjud kasalliklarning asoratlarini kamaytirishni nazarda tutadi.

Jahon Sog'liqni Saqlash Tashkiloti (JSST) ma'lumotlariga ko'ra, bolalar o'limining 70 foizdan ortig'ini oldini olish mumkin bo'lgan kasalliklar tashkil etadi. Shu sababli profilaktik pediatriya tibbiy amaliyotning asosiy ustunlaridan biriga aylangan.

O'zbekistonda ham ushbu yo'nalishda katta yutuqlarga erishilmoqda. Xususan, bolalar poliklinikalari tizimi takomillashtirildi, erta bolalik davri tibbiy kuzatuvining yangi standarti joriy etildi va immunizatsiya ko'rsatkichlari sezilarli darajada yaxshilandi.

Immunoprofilaktika va vaktsinatsiya

Immunoprofilaktika profilaktik pediatriyaning eng muhim tarkibiy qismlaridan biridir. Milliy immunizatsiya taqvimini asosida o'tkazilayotgan emlash

kampaniyalari tufayli poliomielit, difteriya, qizamiq, ko'k yo'tal, sil va boshqa xavfli yuqumli kasalliklarning tarqalishi keskin kamaydi.

Zamonaviy vaksinologiya yutuqlari orasida kombinatsiyalangan vaksinalar, terapi vaksinalar va m-RNK asosidagi preparatlar alohida ahamiyat kasb etadi. O'zbekistonda 2023–2025 yillarda milliy immunizatsiya taqvimini yangilangan bo'lib, yangi avlod vaksinalar ro'yxatga kiritilgan.

Vaksinatsiyadan bosh tortish holatlariga qarshi kurash va ota-onalarni shu borada to'g'ri ma'lumot bilan ta'minlash ham profilaktik pediatriyaning muhim vazifasi hisoblanadi. Pediatrning vazifasi nafaqat emlashni amalga oshirish, balki oilani zarur ma'lumotlar bilan ta'minlash hamda vaksinatsiyaga ishonchni oshirishdan iborat.

Dispanserizatsiya va skrining dasturlari

Dispanserizatsiya - bu bolalarni muntazam tibbiy tekshiruvdan o'tkazish orqali yashirin yoki erta bosqichdagi kasalliklarni aniqlash va profilaktik yordam ko'rsatish tizimidir. Yangi tug'ilgan chaqaloqlar va hayotning dastlabki yillaridagi bolalar uchun muntazam dispanser kuzatuvi alohida ahamiyatga ega.

Neonatal skrining dasturi doirasida tug'ruqxonalarda yangi tug'ilgan chaqaloqlar fenilketonuriya, gipotireoz, kistoz fibroz va boshqa irsiy-metabolik kasalliklarning dastlabki belgilari borasida tekshiruvdan o'tkaziladi. Bu esa kasalliklarni erta bosqichda aniqlash va o'z vaqtida davolash imkonini beradi.

Shuningdek, ko'rish va eshitish qobiliyatini aniqlash uchun o'tkaziladigan audiologik va oftalmologik skriniglar bolalardagi nuqsonlarni kech topish muammosini hal qilishda katta o'rin tutadi. Ko'p hollarda erta aniqlangan nuqsonlar 100 foiz tuzaladigan yoki sezilarli darajada bartaraf etilishi mumkin.

To'g'ri ovqatlanish va bolalar sog'lig'i

Ratsional ovqatlanish bolaning jismoniy va aqliy rivojlanishida hal qiluvchi rol o'ynaydi. JSST va UNICEF tavsiyalariga muvofiq, ona ko'krak suti bilan emizish kamida 6 oy davomida davom ettirilishi kerak. Ko'krak suti bolani immunologik jihatdan himoya qiladi, me'da-ichak tizimini sog'lom saqlaydi va neyropsixik rivojlanishni rag'batlantiradi.

Ozuqa etishmovchiligi bolalarda anafilaksiya, raxitizm, kamqonlik, retardatsiya kabi muammolarga olib keladi. Shuning uchun profilaktik pediatriya doirasida oila shifokorlari va pediatrlar bolalar ovqatlanishiga muntazam monitoring o'tkazadi va zarur tavsiyalar beradi.

Shuningdek, zamonaviy yondashuvda 'funktional ovqatlanish' tushunchasi keng joriy bo'lmoqda. Bu yondashuv bolaning yoshi, salomatligi va individual xususiyatlarini hisobga olgan holda shaxsiy ovqatlanish rejimini tuzishni nazarda tutadi.

Jismoniy faollik va psixologik sog'lom muhit

Jismoniy faollik bolaning mushak-suyak tizimini mustahkamlaydi, immunitetni oshiradi va psixo-emotsional rivojlanishga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. JSST tavsiyasiga ko'ra, 5–17 yoshdagi bolalar kuniga kamida 60 daqiqa o'rta yoki yuqori intensivlikdagi jismoniy faoliyat bilan shug'ullanishi kerak.

Profilaktik pediatriyaning zamonaviy yondashuvi nafaqat jismoniy, balki psixologik sog'lom muhit yaratishni ham o'z ichiga oladi. Oilada muloqot madaniyati, stress va zo'ravonliksiz muhit, maktabdagi psixologik iqlim bolaning ruhiy salomatligi uchun muhim omillar hisoblanadi.

Raqamli texnologiyalar va ekran vaqtini nazorat qilish ham zamonaviy profilaktik pediatriyaning muhim masalasiga aylanib bormoqda. Haddan tashqari ekran oldida o'tirish uyqu muammolari, ko'rish qobiliyatining yomonlashishi va ijtimoiy ko'nikmalarning zaiflanishiga olib kelishi mumkin.

Raqamli tibbiyot va telemedisin imkoniyatlari

Bugungi kunda raqamli tibbiyot profilaktik pediatriyaga yangi imkoniyatlar ochib bermoqda. Elektron salomatlik kartochkalari, masofadan kuzatuv tizimlari va sun'iy intellekt asosidagi diagnostika vositalari erta diagnostika va profilaktikani yangi bosqichga olib chiqmoqda.

O'zbekistonda «My.gov.uz» platformasi va tibbiy axborot tizimlari orqali bolalar tibbiy ma'lumotlari birlashtirilmoqda. Bu shifokorga bemorning to'liq tibbiy tarixini ko'rish, kasalliklarni kuzatish va tegishli profilaktik choralar ko'rish imkonini beradi.

Teletibbiyot xizmatlari esa masofadagi hududlardagi bolalarga malakali tibbiy yordam ko'rsatishda muhim o'rin tutmoqda. Pandemiya davrida ko'paygan onlayn konsultatsiyalar amaliyoti hozir ham keng qo'llanilmoqda va profilaktik maslahatlar uchun samarali vosita sifatida e'tirof etilmoqda.

XULOSA

Profilaktik pediatriya bolalar salomatligi tizimining poydevori bo'lib, kasalliklarning oldini olish, erta aniqlash va o'z vaqtida davolash orqali sog'lom avlod tarbiyasiga xizmat qiladi. Zamonaviy yondashuvlar immunoprofilaktika, dispanserizatsiya, to'g'ri ovqatlanish, jismoniy faollik va raqamli tibbiyotning uyg'un birlashuviga asoslanmoqda.

O'zbekiston Respublikasida profilaktik pediatriya sohasidagi islohotlar ijobiy natijalarga olib kelmoqda: bolalar o'limi ko'rsatkichlari kamaydi, immunizatsiya qamrovi kengaydi va skrining dasturlari takomillashtirildi. Biroq hali ham qator muammolar - profilaktik ko'riklar sifati, ota-onalarni sog'lom turmush tarziga o'rgatish va qishloq joylarda tibbiy xizmat ko'rsatish sifati - uzluksiz e'tiborni talab etmoqda.

Keyingi yillarda raqamli texnologiyalar, sun'iy intellekt va teletibbiyotning profilaktik pediatriyaga integratsiyasi sohani yanada rivojlantiradi, deb kutilmoqda. Pediatriya hamshirasi va o'qituvchilar sifatida bizning vazifamiz - profilaktik yondashuvlarni keng jamoatchilikka yetkazish, oilalarni to'g'ri ma'lumot bilan ta'minlash va bolalar salomatligi uchun birgalikda mas'uliyat hissini shakllantirish.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Alieva N.A., Yusupova M.S. Bolalar kasalliklari profilaktikasi: o'quv qo'llanma. Toshkent: Tib adabiyoti, 2020. 256 b.
2. Karimov A.R. Profilaktiv pediatriya asoslari. Toshkent: O'zbekiston, 2019. 312 b.
3. Raxmatullayev I.I., Xasanov B.T. Bolalar immunoprofilaktikasi va vaksinatsiya: amaliy qo'llanma. Toshkent: Fan va texnologiya, 2021. 180 b.
4. O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligi. Bolalar sog'lig'ini muhofaza qilish bo'yicha milliy konsepsiya (2022–2026). Toshkent, 2022.
5. Toshmatova G.A. Yangi tug'ilgan chaqaloqlar neonatal skrinigi: zamonaviy yondashuvlar. // O'zbek tibbiyot jurnali. 2022. - № 3. B. 45–51.
6. Xoliqov D.O., Mirzayeva F.B. Bolalar ovqatlanishi va salomatligi: ilmiy-amaliy qo'llanma. Samarqand: SamDU nashriyoti, 2021. 198 b.
7. Nurullayeva D.K. Maktabgacha yosh bolalarda jismoniy faollikning salomatliqqa ta'siri. // Pediatriya axborotnomasi. 2023. № 1. B. 22–28.
8. WHO. Nurturing Care for Early Childhood Development: A framework for helping children survive and thrive to transform health and human potential. Geneva: World Health Organization, 2018.

9. Nelson W.E. Nelson Textbook of Pediatrics. 21st Edition. Philadelphia: Elsevier, 2020. 3800 p.
10. Gluckman P., Hanson M. Developmental Origins of Health and Disease. Cambridge University Press, 2019. 410 p.
11. UNICEF. The State of the World's Children 2023: For Every Child, Vaccination. New York: UNICEF, 2023.